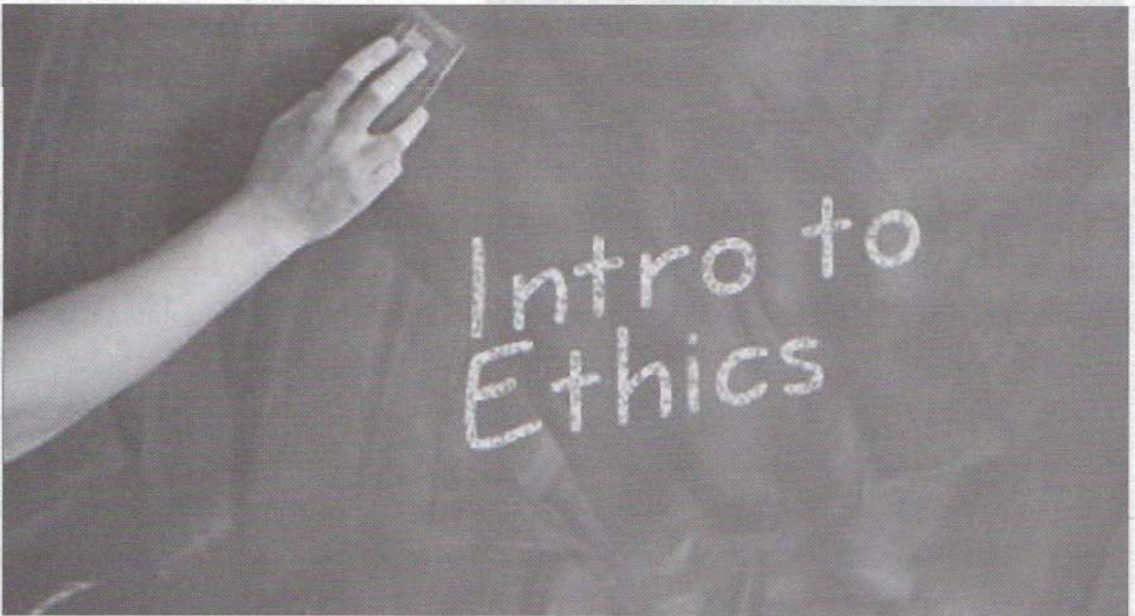

ดร. วิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์
 ดร. กุสุมา ผลาพรม
 สุวรรณ มาคมเมษ

‘จริยธรรม’ ในหลักสูตรสื่อสารมวลชน****

“ตัวผู้สอนไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนเท่าที่ควร ไม่เป็นตัวอย่างและมีแนวคิดที่ตายตัว มักมองแยกส่วน ไม่ค่อยเชื่อมโยง ส่วนวิธีการเรียนการสอนยังใช้วิธีบรรยายในชั้นเรียนเป็นส่วนใหญ่”

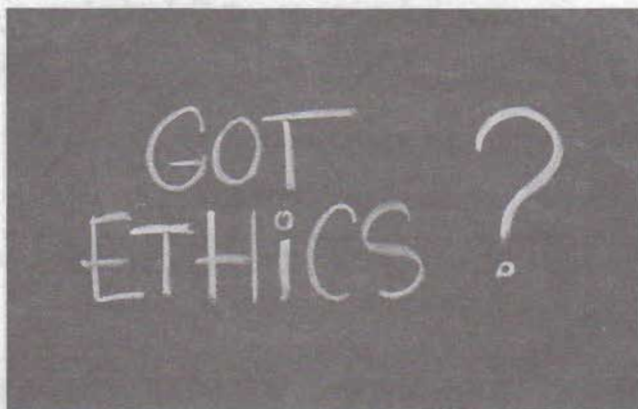
การละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมของสื่อมักอยู่ในลักษณะของการเสนอภาพลามกอนาจาร ภาพการก่ออาชญากรรม การใช้หน้าที่การทำงานเพื่อรับอามิสสินจ้าง การนำเสนอข่าวลวงละเมิดผู้อื่น โดยมุ่งนำเสนอข่าวที่หวือหวา ตื่นเต้น รั้าใจ มีผลด้านลบแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าว การนำเสนอข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ชัดเจนหรือบิดเบือนเพื่อเหตุผลบางประการ การยั่วยุทำให้เกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะเบาะแว้ง การนำเสนอข่าวผิดพลาดแล้วไม่แก้ไข การขูดค้ายเบื้องหลังสิ่งต่าง ๆ โดยไม่สนใจสิทธิส่วนบุคคล เนื่องจากความคิดพื้นฐานของนายทุนค่านึง

* รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

**** บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง ‘การปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชน’ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ถึงผลประโยชน์ตอบแทนที่จะไม่ยอมสูญเสีย สิ่งการลงทุนไปแล้วให้สูญเปล่า จริยธรรมและความรับผิดชอบจึงมักสวนทางกัน (ณัฐวัฒน์ บำรุงฤทธิ์, ๒๕๒๘) การนำเสนอสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การนำเสนอข่าวสารความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์ถูกควบคุมจากผู้โฆษณา ทำให้หนังสือพิมพ์ไม่มีเสรีภาพที่สมบูรณ์สำหรับการนำเสนอข่าวที่ครบถ้วนแก่สังคมก่อให้เกิดการขาดความรับผิดชอบ (รัช

ชัย สันติประภา, ๒๕๓๗) สิ่งเหล่านี้เป็นการหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดจรรยาบรรณของสื่อ เป็นปัญหาที่ท้าทายการทำงานของสื่อในยุคปัจจุบันที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขโดยการปลูกฝังให้ผู้ผลิตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงจรรยาบรรณและจริยธรรมอย่างมั่นคง

การผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านสื่อสารมวลชนให้มีคุณค่าเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ในฐานะสภาวิชาชีพผู้จัดทำข้อกำหนดด้านจริยธรรมของหนังสือพิมพ์เพื่อใช้ในการกำกับดูแลตนเองก่อนสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ หลังจากที่มีการกำกับดูแลในลักษณะของการดูแลตนเองโดยตรงไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ถือว่าการตรวจสอบหนังสือพิมพ์ด้วยกันไม่ใช่หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ทำให้มีการหลีกเลี่ยงการตรวจสอบตนเอง หรือไม่ตรวจสอบตนเองอย่างเข้มงวด จึงทำให้เกิดการควบคุมผ่านตัวแทนด้วยการจัดตั้งสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติขึ้น

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติสถาปนาเมื่อ ปี ๒๕๔๐ โดยกำหนดให้มีข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๑ บังคับใช้ตั้งแต่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๑ พร้อมทั้งให้มีข้อบังคับสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติว่าด้วยวิธีพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. ๒๕๔๑ เนื่องจากพบพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพบางรายขัดต่อจริยธรรมวิชาชีพ จึงได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับจริยธรรมแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน เพื่อรักษาคุณค่าแห่งวิชาชีพให้ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน

อย่างไรก็ตาม สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติไม่ได้เป็นองค์กรที่ควบคุมสื่อของประเทศตามนิตินัยเหมือนองค์กรวิชาชีพแห่งอื่น ๆ อาทิ แพทยสภา สภานายควม หรือสภาวิชาชีพบัญชี เป็นต้น การกำกับดูแลจึงมีข้อจำกัด ทั้งแขนงของสื่อที่หลากหลายและการแข่งขันทางธุรกิจ จนหมิ่นเหม่ต่อการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล โดยเฉพาะสื่อที่มีนโยบายในการเสนอข่าวสารที่หวังผลประโยชน์ทางธุรกิจสูงสุด ก็ยิ่งจะก่อให้เกิดความผิดพลาดทางจริยธรรมและจรรยาบรรณขึ้นได้ กลไกสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมและจรรยาบรรณสำหรับผู้ทำหน้าที่สื่อมวลชนจึงอยู่ที่สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านสื่อมวลชน ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้อง และสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นสื่อมวลชนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ เนื้อหาวิชา และรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจรรยาบรรณ คุณธรรมและจริยธรรมนั่นเอง (ทองใบ ทองเปาด์, ๒๕๕๒)

การศึกษาวิจัยเรื่องการปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชน มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อมวลชนในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนของสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนและฝึกอบรมด้านสื่อสารมวลชน ๒) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเรียนการสอนสำหรับปลูกฝังเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อมวลชนของอาจารย์ในสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนด้านสื่อสารมวลชน และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการปลูกฝังจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชน

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) หลักสูตรประมวลการสอน/แนวการสอนรายวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน จำนวน ๒๐ ชุด การสนทนากลุ่ม (focus group) ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชน ๕ คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (depth interview) อาจารย์ผู้สอน นักวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชน และผู้แทนองค์กรวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชน ๑๐ คน

ปริมาณรายวิชาที่มีเนื้อหาจริยธรรม

การศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยได้บรรจุเนื้อหาจริยธรรม จรรยาบรรณและกฎหมายสื่อสารมวลชนในรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตรนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนแตกต่างกันตามมหาวิทยาลัยที่เห็นความสำคัญของจริยธรรมมาก มีเพียง ๒ มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ที่บรรจุเนื้อหาจริยธรรม จรรยาบรรณและกฎหมายสื่อสารมวลชนมากกว่า ๑๐ รายวิชา ส่วนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ บรรจุ ๕ - ๙ รายวิชา และน้อยกว่า ๕ รายวิชา ตามลำดับ

ตาราง ๑ การบรรจุเนื้อหาจริยธรรม จรรยาบรรณและกฎหมายสื่อสารมวลชน

มหาวิทยาลัย		
น้อยกว่า ๕ รายวิชา	๕ - ๙ รายวิชา	มากกว่า ๑๐ รายวิชา
ธรรมศาสตร์	ศิลปากร	หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
บูรพา	วลัยลักษณ์	หอการค้าไทย
โยนก	สงขลานครินทร์	
ราชภัฏร้อยเอ็ด	นเรศวร	
ราชภัฏพิบูลสงคราม	มหาสารคาม	
ราชภัฏเชียงใหม่	พายัพ	
ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	คริสเตียน	
ราชภัฏนครสวรรค์	นอร์ทกรุงเทพ	
เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	ราชภัฏสวนสุนันทา	

เนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณในรายวิชากฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน และรายวิชาที่มีชื่อวิชาใกล้เคียงกัน ได้กำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนใน ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการ กฎหมาย และจริยธรรม/จรรยาบรรณ โดยเนื้อหาที่กำหนดไว้ในรายวิชากฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชนในส่วนของหลักการได้กำหนดให้ศึกษาสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของมนุษย์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพ ปรัชญาและแนวคิด ความหมายของจริยธรรม จรรยาบรรณและกฎหมาย บทบาทขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน ระบบกฎหมาย ในขณะที่กฎหมายและพระราชบัญญัติที่กำหนดมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามหลักสูตรของแต่ละมหาวิทยาลัย แต่ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายหรือพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสื่อมวลชนแต่ละแขนงประกอบด้วยวารสารศาสตร์ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ สื่อดิจิทัล เป็นต้น นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัยได้เพิ่มกฎหมายเฉพาะเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบทบาทและภาพของมหาวิทยาลัยโดยรวมเช่น มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้ความสำคัญเพิ่มเติมแก่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พระราชบัญญัติยา พระราชบัญญัติว่าด้วยอาหารและอาหารควบคุมพิเศษ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย

เนื้อหาจริยธรรมและจรรยาบรรณและจริยธรรม ทุกมหาวิทยาลัยกำหนดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมจริยธรรมตามสาขาวิชาชีพแต่ละสาขา/แขนง เช่นจริยธรรมของนักสื่อสารมวลชน หลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๑ ปัญหาจริยธรรมในสื่อสารมวลชน

ตาราง ๒ เนื้อหาในรายวิชากฎหมายและจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน

หลักการ	กฎหมาย	จริยธรรม/จรรยาบรรณ
สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของมนุษย์ ประชาชน	กฎหมายว่าด้วยการหมิ่นประมาท การละเมิดทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง	ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อความเป็นส่วนตัวของบุคคล ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี
รัฐกับการควบคุมสื่อสารมวลชน	กฎหมายเกี่ยวข้องกับการพูดการเขียน	ปัญหาจริยธรรมในสื่อสารมวลชน
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพสื่อสารมวลชน	กฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ การควบคุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การใช้ภาษาในเชิงพาณิชย์เพื่อการสื่อสาร	สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต่อความมั่นคงของรัฐ ศาสนา การปกครอง และการยุติธรรม
ประชาชน แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อสารมวลชน	กฎหมายเกี่ยวกับการพิมพ์ในประเทศ	สื่อมวลชนกับการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์
จริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าว (หลักการแสวงหาและนำเสนอความจริง)	กฎหมายเกี่ยวกับกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ	จริยธรรมสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ (ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โฆษณา ประชาสัมพันธ์)
จุดเด่น จุดด้อยของจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน	กฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่ง	จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย
บทบาทขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน	พ.ร.บ. ระเบียบบริหาร และระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การโฆษณา รัฐธรรมนูญ	จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน
ระบบและลำดับชั้นของกฎหมายประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน	พ.ร.บ. เกี่ยวกับการโฆษณา	จรรยาบรรณนักข่าว จรรยาบรรณนักหนังสือพิมพ์
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย	พ.ร.บ. เกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์	จรรยาบรรณนักโฆษณา
พัฒนาการของกฎหมายสื่อสารมวลชน	พ.ร.บ. จัดแจ้งการพิมพ์	จรรยาบรรณนักประชาสัมพันธ์
	พ.ร.บ. ภาพยนตร์และวีดิทัศน์	
	พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์	
	พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์	
	พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ	
	พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์	
	พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค	
	พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว	
	พ.ร.บ. ยา อาหาร วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท เครื่องสำอาง และวัตถุอันตราย	

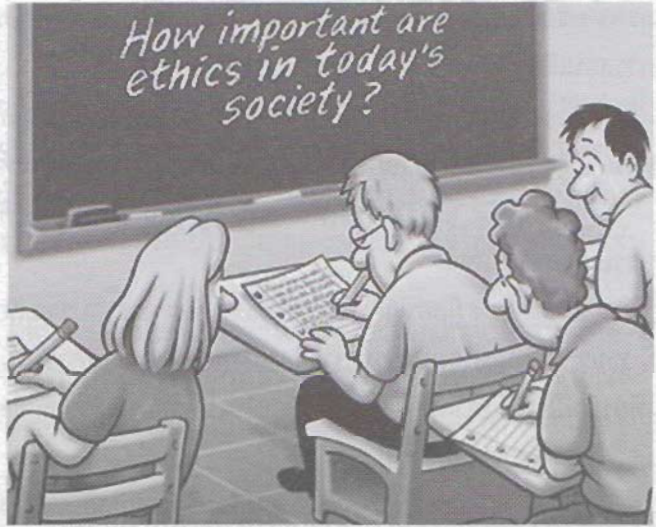

การสอนที่ยังเน้นการบรรยาย

ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำถ้อยคำที่เป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาตีความ เปรียบเทียบ และหาข้อสรุปได้เป็น ๓ ประเด็นหลัก ดังนี้

๑. สภาพทั่วไปของการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรม สื่อสารมวลชนในปัจจุบันยังเน้นไปในลักษณะบรรยายในชั้นเรียนอย่างเดียว ผู้สอนและผู้เรียนยังไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญของวิชานี้ นักศึกษาก็ไม่ค่อยสนใจและเห็นว่าเป็นวิชาที่น่าเบื่อ สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้ให้ผู้สอนที่เป็นนักนิเทศศาสตร์สอนวิชานี้ ซึ่งมักจะขาดการเชื่อมโยงระหว่างตัวบทกฎหมายและบริบทสื่อสารมวลชน

ขณะเดียวกันปัญหาผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนไม่ให้ความสำคัญและละเมิดจรรยาบรรณและจริยธรรมวิชาชีพมากขึ้น อันทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคมโดยรวม และนับวันจะยิ่งมากขึ้น หากไม่มีการแก้ไข ซึ่งวิธีการแก้ไขประการหนึ่งคือการให้ความรู้และปลูกฝังค่านิยม ตลอดจนการตระหนักถึงจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อ ก็จะช่วยลดความเสียหายดังกล่าวได้ ที่สำคัญมีสื่อใหม่ (new media) ที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อหลักเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ทำให้การสื่อสารสะดวกรวดเร็ว ถ้าผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนขาดจิตสำนึกด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมก็จะยิ่งทำให้ความเสียหายแผ่ขยายในวงกว้างและความเสียหายก็ยิ่งทวีคูณ

๒. ปัญหาและอุปสรรคการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ปัญหาและอุปสรรคการเรียนการสอนจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนมีหลายประการ ได้แก่

๒.๑ การเพิ่มเวลาการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนอาจทำได้ยาก เนื่องจากถูกกำหนดด้วยจำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรสื่อสารมวลชน

๒.๒ นโยบายของสถานศึกษาที่อาจไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้

๒.๓ ผู้เรียนหรือนักศึกษายังไม่ตระหนักถึงความสำคัญด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมโดยทั่วไป รวมถึงของการประกอบวิชาชีพ สื่อสารมวลชนเนื่องจากขาดการปลูกฝังเรื่องนี้มาตั้งแต่ชั้นประถมและมัธยม

๒.๔ ขาดผู้สอนที่มีประสบการณ์หรือไม่ให้ความสำคัญกับวิธีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เช่น นิยมใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว

๒.๕ ขาดความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนด้านสื่อสารมวลชนและองค์กรวิชาชีพที่จะพัฒนาหลักสูตรหรือแนวทางการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพหรือได้มาตรฐาน

๓. แนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เสนอแนวทางดังนี้

๓.๑ ควรใช้วิธีการเรียนการสอนแบบผสมผสานที่เน้นการใช้กรณีศึกษาเรื่องจรรยาบรรณและ

จริยธรรมของสื่อ เพื่อให้นักศึกษาได้วิเคราะห์เรียนรู้จากเหตุการณ์จริง ซึ่งน่าจะเพิ่มความน่าสนใจและการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

๓.๒ ควรจัดทำกรณีศึกษาที่เป็นกรณีพื้นฐานน่าสนใจ (classic cases) อาจเป็นสื่อภาพยนตร์ละคร หรือข่าวต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ควรทำเป็นชุด ๆ ไว้ ประมาณ ๕ - ๑๐ เรื่อง สำหรับเป็นชุดการเรียนการสอนเดียวกัน

๓.๓ การเรียนการสอนด้านนี้ควรจัดในชั้นปีที่ ๓ เพื่อให้ศึกษามีพื้นฐานความรู้ในวิชาชีพเสียก่อน จึงจะสามารถนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนกันในการวิเคราะห์กรณีศึกษา

๓.๔ ผู้สอนควรชี้ให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนกฎหมาย จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน

๓.๕ ผู้สอนกฎหมาย จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน ควรเป็นนักสื่อสารมวลชนหรือนักนิติศาสตร์ที่มีประสบการณ์การสอนมาพอสมควร ไม่ควรให้นักนิติศาสตร์เป็นผู้สอนกฎหมายสื่อสารมวลชนเพียงลำพัง เนื่องจากนักนิติศาสตร์มักเน้นไปที่ตัวบทกฎหมายซึ่งขาดบริบทด้านสื่อสารมวลชน ควรมีนักสื่อสารมวลชนร่วมในการสอนด้วย

๓.๖ มหาวิทยาลัยควรร่วมกันหรือร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพสื่อสารมวลชนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมาย จริยธรรมสื่อสารมวลชนกลาง เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และอาจทำเป็นหลักสูตรอบรมระยะสั้นในช่วงปิดมิตินเทศเพื่อเน้นย้ำให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิชานี้ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาไปประกอบอาชีพต่อไป

ปัญหาจริยธรรมมาจากสื่อฯ เน้นธุรกิจ

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชนที่ประกอบด้วยอาจารย์และนักวิชาชีพ ๑๐ คน เกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชนระดับปริญญาตรีปรากฏผล ดังนี้

๑. สภาพปัญหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนตลอดจนการเรียนการสอน

จากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนมีสาเหตุจากการที่สื่อสารมวลชนดำเนินงานในลักษณะที่เน้นรูปแบบธุรกิจที่ทำกำไรมากเกินไป อันเป็นผลสืบเนื่องจากอิทธิพลของเศรษฐกิจทุนนิยมที่เข้ามามีครอบงำแนวคิดและวิถีชีวิตของคนไทย นอกจากนี้ส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจุบันผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนจำนวนมากขาดจิตสำนึกในเรื่องจรรยาบรรณและจริยธรรมของวิชาชีพนี้ อันเนื่องมาจากไม่ได้รับการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญ ละเลยที่จะปฏิบัติงานให้อยู่ในกรอบของจรรยาบรรณและจริยธรรม ซึ่งการปลูกฝังนี้เห็นสอดคล้องกันว่าควรทำตั้งแต่ระบบครอบครัว ผู้สถาบันการศึกษาและองค์กรวิชาชีพ ต้องสามารถควบคุมสื่อพร้อมกับมีมาตรการลงโทษที่ชัดเจนอย่างเสมอภาค ไม่ใช่เป็นแต่เพียง “เสือกระดาษ” ให้สื่อมวลชนและสังคมควบคุมสื่อด้วยกันให้มากขึ้น รวมถึงการกระตุ้นให้ผู้รับสารมีความรู้เท่าทันสื่อ เท่าทันโลก

๒. การจัดการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนมีปัญหาที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ ได้แก่ ตัวผู้สอนและวิธีการเรียนการสอน โดยตัวผู้สอนนั้นไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนเท่าที่ควร ไม่เป็นตัวอย่างและ

มีแนวคิดที่ตายตัว มักมองแยกส่วน ไม่ค่อยเชื่อมโยง ส่วนวิธีการเรียนการสอนยังใช้วิธีบรรยายในชั้นเรียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นวิธีการที่ไม่ได้ผล ควรปรับปรุงทั้งสองประการ ดังนี้

๒.๑ มีการคัดเลือกผู้สอนโดยพิจารณาจากประสบการณ์ ความประพฤติที่ดีมีคุณธรรม ซึ่งจะสามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้เรียน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้เนื้อหาที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน

๒.๒ ปรับวิธีการเรียนการสอนโดยเน้นให้เกิดการปฏิบัติจริง ได้แก่ การให้ผู้เรียนได้อภิปรายกรณีศึกษา การจัดสัมมนาเพื่อให้เกิดการอภิปรายอย่างกว้างขวางและการปฏิบัติจริงในสถานการณ์สมมติ และการให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ไปสัมผัสกับการทำงานกับผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่มีจรรยาบรรณและจริยธรรม และการเรียนการสอนเรื่องจรรยาบรรณ จริยธรรมนั้นควรแทรกไปในเกือบทุกรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับและเห็นความสำคัญ

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจุบันเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องยังเหมาะสม แต่ก็ควรมีการปรับปรุงโดยบูรณาการเรื่องกฎหมาย จรรยาบรรณและจริยธรรมพื้นฐานและวิชาชีพสื่อสารมวลชนเข้าด้วยกัน พร้อมกับเพิ่มเนื้อหาเรื่องหน้าที่พลเมือง ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป

๓. บทบาทขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าองค์กรวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนควรมีบทบาทในการควบคุมดูแลด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนอย่างจริงจัง โดยเริ่มจาก

๓.๑ การพัฒนาองค์กรวิชาชีพก่อน เช่น พยายามรวมองค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่มีหลากหลายให้เป็นเอกภาพหรือเป็นหนึ่งเดียวเพื่อจะได้มีพลังในการควบคุมดูแล ตัวองค์กรวิชาชีพหรือผู้ทำงานในองค์กรต้องเป็นแบบอย่างในเรื่องจรรยาบรรณและจริยธรรม

๓.๒ การร่วมมือกับสถาบันการศึกษาหรือผู้ประกอบการสื่อในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องของกฎหมาย จรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อให้แก่ นักศึกษาและผู้ที่จะเริ่มทำงาน

๓.๓ ให้รางวัลหรือยกย่องผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อที่มีจรรยาบรรณและจริยธรรมดีเด่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้ที่ทำดีมีกำลังใจและกระตุ้นให้ผู้อื่นเห็นเป็นตัวอย่าง และ

๓.๔ การใช้มาตรการลงโทษในเชิงสังคมหรือการทำงาน เช่น ไล่ออกวิชาชีพ เช่นเดียวกับสภานายความหรือแพทยสภา บังคับหรือสร้างผลกระทบกับผู้ละเมิดจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน

๔. แนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เสนอแนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมไว้ ๓ ประเด็นหลัก คือ

๔.๑ สร้างความร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่าง องค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน สถาบันการศึกษา และสถานประกอบการ ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การจัดทำหลักสูตรอบรมนักศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาหรือผู้ที่จะเริ่มทำงาน การจัดทำคู่มือที่เป็นมาตรฐานการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนสำหรับให้สถาบันการศึกษาไปประยุกต์ใช้ และการเป็นวิทยากรให้กับสถานศึกษาต่าง ๆ

๔.๒ การฝึกภาคปฏิบัติ ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง

๔.๓ การพัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจตลอดจนทัศนคติที่ดีต่อจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนและเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน

๔.๔ ปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยและสอดแทรกเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมในทุกรายวิชา และทุกชั้นปี เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนยอมรับและนำไปปฏิบัติจริง

การสอนที่ต้องเน้นปฏิบัติจริง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ หลักสูตรสื่อสารมวลชนและประมวล/แนวการสอนรายวิชาพื้นฐานและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน ข้อมูลการสอนทากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาสังเคราะห์พบว่า หลักสูตรสื่อสารมวลชนหรือนิเทศศาสตร์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญทั้งคุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน และจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนมุ่งพัฒนาความเป็นผู้นำทางความคิดและปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการ กฎหมาย และจริยธรรม/จรรยาบรรณ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยได้กำหนดรายวิชาพื้นฐานหรือวิชาการศึกษาทั่วไปในรายวิชาต่าง ๆ เช่น จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ กฎหมายในชีวิตประจำวัน ปัญหาการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรม คือ ตัวผู้สอน วิธีการเรียนการสอนและมีการร่วมมือระหว่างองค์กรวิชาชีพน้อย ส่วนด้านเนื้อหานั้นเหมาะสมแล้วแต่ควรปรับให้ทันสมัย

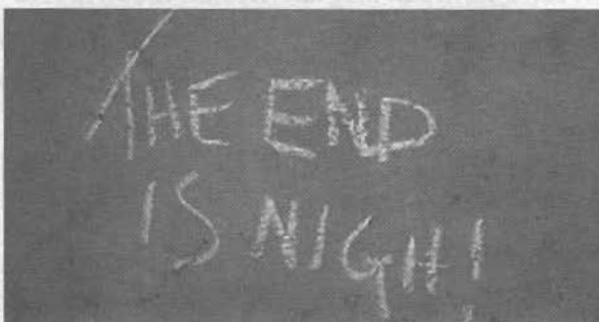
ตัวผู้สอนควรมีการคัดเลือกให้เหมาะสมโดยดูจากความประพฤติ การปฏิบัติตนด้วยว่ามีคุณธรรมและจริยธรรมหรือไม่ ตัวผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและที่สำคัญมีความรู้ ความเข้าใจตลอดจนทัศนคติในทางบวกกับเรื่องของจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน นอกจากนี้ต้องมีความยืดหยุ่นและศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอเพื่อจะได้นำความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้กับวิธีการสอนที่ต้องมีบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผลตามต้องการ

วิธีการเรียนการสอนของผู้สอนในสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะบรรยาย มีวิทยากรเสริมเป็นบางครั้งซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ค่อยได้ผลนักกับการปลูกฝังจรรยาบรรณและจริยธรรม ควรเน้นเรื่องให้เกิดการปฏิบัติจริง ได้แก่ การให้ผู้เรียนได้อภิปรายกรณีศึกษา การจัดสัมมนาเพื่อให้เกิดการอภิปรายอย่างกว้างขวางและการปฏิบัติจริงในสถานการณ์สมมติ และการให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ไปสัมผัสกับการทำงานกับผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่มีจรรยาบรรณและจริยธรรม และการเรียนการสอนเรื่องจรรยาบรรณ จริยธรรมนั้นควรแทรกไปในเกือบทุกรายวิชา

องค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนยังไม่ได้มีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษาหรือสถานประกอบการในการพัฒนาให้ผู้ประกอบวิชาชีพนี้อยู่แล้วหรือกำลังจะเข้าสู่วิชาชีพนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของจรรยาบรรณและจริยธรรมซึ่งมีผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมทั้งทางตรงและโดยอ้อม จากข้อมูลพบว่าถึงเวลาแล้วที่องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ จะต้องร่วมมือกันพัฒนาหรือสร้างจิตสำนึกของผู้ที่จะเข้ามาหรืออยู่ในวงการสื่อสารมวลชนไม่ละเลยจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

แนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชนนั้นมีข้อสรุปที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. สร้างความร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่าง องค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน สถาบันการศึกษาและสถาน

ประกอบการ การฝึกภาคปฏิบัติ

๒. ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง มีการอภิปรายและคิดวิเคราะห์กรณีศึกษา

๓. พัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อจรรยาบรรณและจริยธรรม ตลอดจนเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน

๔. ปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยและสอดคล้องเนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมในทุกรายวิชาและทุกชั้นปี

ส่วนผลการสังเคราะห์ดังกล่าวสรุปเป็นภาพเพื่อให้เข้าใจง่ายได้ดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ แสดงผลการสังเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรสื่อสารมวลชน การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

สภาพทั่วไปของหลักสูตรและจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อสารมวลชน

๑. ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญทั้งคุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนมุ่งพัฒนาความเป็นผู้นำทางความคิดและปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ
๒. เนื้อหาด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการ กฎหมาย และจริยธรรม/จรรยาบรรณ ซึ่งมีรายละเอียดที่ครอบคลุมและค่อนข้างสมบูรณ์แล้ว
๓. วิธีการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นลักษณะบรรยาย มีวิทยากรเสริมเป็นบางครั้ง
๔. อิทธิพลของลัทธิทุนนิยมมีการแข่งขันสูง
๕. ขาดจิตสำนึกและจิตสาธารณะ

ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชน

๑. ตัวผู้สอนไม่มีความสำคัญ ไม่ให้ความสำคัญ ไม่เป็นตัวอย่างที่ดี
๒. วิธีการเรียนการสอน เน้นการบรรยาย ไม่น่าสนใจ
๓. ขาดความต่อเนื่องของการเรียนการสอน
๔. การร่วมมือระหว่างองค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการมีน้อย

การปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจรรยาบรรณและจริยธรรมในหลักสูตรสื่อสารมวลชน

๑. พัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อจรรยาบรรณและจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน
๒. ปรับวิธีการสอนแบบผสมผสาน เน้นการปฏิบัติ เช่น กรณีศึกษา อภิปราย และสถานการณ์จำลอง
๓. ปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยและสอดคล้องเนื้อหาจรรยาบรรณและจริยธรรมในทุกรายวิชาและทุกชั้นปี
๔. สร้างความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างองค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กวี อรุณษะนันท์. ปัจจัยต่อความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในองค์กรตรวจสอบกันเองของผู้ประกอบวิชาชีพ นักหนังสือพิมพ์และกลุ่มผู้บริหารสื่อ. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

กุหลาบ รัตนสังธรรม. การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ภาพรวมจรรยาบรรณวิชาชีพในประเทศไทย. ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์ กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖.

จุฬารัตน์ วัฒนชะ. การพัฒนาโมเดลจำลองการปลูกฝังจริยธรรม. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ครั้งที่ ๓๙ วันที่ ๕ - ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔. หน้า ๒๙๔-๓๐๐.

ชุติกร จิตดำรงชัย. จริยธรรมในวิชาชีพวิศวกรรม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาจริยศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖.

ชุติมา ปัญญาพินิจนุกร. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมทางการพยาบาลโดยบูรณาการ แนวคิดเชิงพุทธและการเน้นปัญหาเป็นหลัก. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุขุฎิบัณฑิตสาขาการอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

ณัฐพัฒน์ บำรุงฤทธิ์. จรรยาบรรณและความรับผิดชอบของหนังสือพิมพ์ไทย: โรคร้ายที่รกรักษา. สื่อมวลชน ปริทัศน์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์). ๒๕๒๘.

บุหงา ชัยสุวรรณ. การกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพโฆษณาประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุขุฎิบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ทองใบ ทองเปาด์. รัฐกับสื่อมวลชนไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง. ๑๐ ปี สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.

ธวัชชัย สันคิตีประภา. เสรีภาพกับบทบาทการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย: ศึกษาตั้งแต่การปฏิรูปการปกครอง แผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๓๖. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

ภาษาอังกฤษ

J. Richard Shannon & Robert L. Berl. Are we Teaching Ethics in Marketing?: A Survey of Students' Attitudes and Participation. Journal of Business Ethics, 1997.

